

UOT 37.0

Adilə Həsən qızı Nəzərova
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun aparıcı elmi işçisi
<https://orcid.org/0000-0002-4340-6882>
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6448037>

İMADƏDDİN NƏSİMİNİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏB PROQRAM VƏ DƏRSLİKLƏRİNDƏ

Адиля Гасан гызы Назарова
доктор философии по филологии,
ведущий научный сотрудник Института
Образования Азербайджанской Республики

ЖИЗНЬ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИМАДЕДДИНА НАСИМИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛЬНЫХ ПРОГРАММАХ И УЧЕБНИКАХ

Adila Hasan Nazarova
doctor of philosophy in philology,
leading researcher of the Institute of
Education of the Republic of Azerbaijan

LIFE AND WORK OF İMADEDDİN NASİMİ IN GENERAL EDUCATION SCHOOL PROGRAMS AND TEXTBOOKS

Xülasə. Nəsiminin əsərləri öz dövründə alimlər, ustad müəllimlər və xüsusilə də öz müridləri tərəfindən təbliğ və tədris olunurdu. Bu proses XX əsrin əvvəllərinə qədər davam etmişdir. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra məktəb təhsil sistemi yaradılmış və 1940-cı ildən Nəsimi yaradıcılığı tədris olunmağa başlamışdır. Müstəqillik dövründən başlayaraq şairin həyat və yaradıcılığı 7-9-cu siniflərdə geniş şəkildə tədris olunur.

Açar sözlər: *məktəb və mədrəsə, təlim-tərbiyə, fəlsəfi sistem, dini cərəyan*

Резюме. Работы Насими пропагандировались и преподавались учеными, мастерами и особенно его мюридами (послушниками). Этот процесс продолжался до начала XX века. После установления советской власти в Азербайджане была создана система школьного образования, и в 1940 году преподавалось искусство Насими. С момента обретения независимости жизнь и творчество поэта широко изучаются в 7-9 классах.

Ключевые слова: *школа и медресе, образование, философская система, религиозное течение*

Summary. Nasimi's works were promoted and taught by scholars, masters and especially his disciples. This process lasted until the early twentieth century. After the establishment of the Soviet government in Azerbaijan, a school education system was established and in 1940 Nasimi's art was taught. Since independence, the poet's life and work have been widely taught in grades 7-9.

Key words: *school and madrasa, education, philosophical system, religious movement*

Azərbaycanda məktəb təhsili tarixi ərəblərin Azərbaycanı istila etməsindən sonrakı dövrdən başlanır. Artıq VIII-IX əsrlərdə ölkəmizdə mədrəsələr və qapalı qrup məktəblər fəaliyyət

göstərirdi. Bu tədris ocaqlarında ilk illərdə Quran, sonrakı illərdə isə dünyəvi elmlər: riyaziyyat, fəlsəfə, tibb, məntiq, əxlaq, coğrafiya, musiqi və ədəbiyyat tədris olunurdu. Dərs vəsai-

ti kimi daha çox yunan dilindən ərəb dilinə tərcümə edilmiş əsərlərdən istifadə olunurdu.

XI-XII əsrlərdə məktəblərin və mədrəsələrin sayı artaraq Təbrizdə, Marağada, Naxçıvanda və Gəncədə mərkəzlər yaradılmağa başlamışdı. İlk mərhələ olaraq, mollaxana və mədrəsə təhsili, sonrakı mərhələlərdə təhsil pillələrinin əsasını şəxsi mütaliə və fərdi təhsil tuturdu. O dövrdə əxlaqi dəyərlərə sahib olmaq, bu dəyərlərdən faydalanmaq və istifadə etmək ancaq bədi ədəbiyyat oxumaqla, ustadlardan alınan təbiyə dərslərilə qazanıla bilirdi ki, bu da hər zaman bütün yaradıcı adamların, xüsusilə söz sənətkarlarının yönəldiyi istiqamət olmuşdur. Nəsimi də uşaqlıq və gənclik illərində belə bir mərhələdən keçmişdir. *“Öz dövründə məktəb və mədrəsələrdə tədris edilən zəruri biliklərə əsaslı yiyələnən Nəsimi, öz doğma Azərbaycan dilini, şifahi xalq ədəbiyyatını da mükəmməl öyrənmiş, şeir və mənzumələrində bunlara yer ayırmışdır. Nəsiminin əsərlərindən aydın olur ki, o, Mənsur Həllacın, Fəzlullah Nəsiminin mübariz ruhunu, Sədi Şirazinin, N. Tusinin təlim-tərbiyə ideyalarını qəbul etmiş, onlardan bəhrələnmişdir. M. İbrahimov qeyd edir ki, bu işdə “Şamaxıdakı şairlər və üləmalar məclislərinin, həmçinin Nəsiminin müəllimlərinin də təsiri az olmamışdır. Onlar uşaq çağlarından Nəsimidə gözəl sözü duymaq, sevmək həvəsi, zövqü tərbiyə edə bilmişlər”.* (3, s.109)

Nəsimi özündən əvvəlki müəlliflərin əsərlərindən öyrənirdisə, Nəsimidən sonra gələn nəsil artıq onun əsərlərindən bəhrələnirdilər. Şairin əsərləri alimlər, ustad müəllimlər və xüsusilə də öz müridləri tərəfindən təbliğ və tədris olunurdu. Bu proses uzun müddət, dəqiq desək, XX əsrin əvvəllərinə qədər davam etmişdir.

Azərbaycanda sovet hakimiyyətini qurulması ilə məktəb təhsil sistemi də yaradıldı və bir çox fənlər kimi, ədəbiyyat fənninə dair proqram və dərslilər tərtib edildi. Belə ki, 1932-ci ildən sonra ədəbiyyat bir fənn kimi orta məktəbin tədris planına daxil edildi (2, s.23). Artıq keçən yüzilliyin 40-cı illərindən başlayaraq Nəsimi yaradıcılığına xüsusi yer verilmiş, 7-9-cu siniflərdə ayrı-ayrı əsərləri, yuxarı siniflərdə isə həyat və yaradıcılığı sistemli şəkildə tədris olunmuşdur.

1942-ci il “Orta məktəb proqramı”nda “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” fənninin XVI əsrə qədər Azərbaycan ədəbiyyatı bölümündə

Nəsiminin irsinin tədrisi bu məzmunudadır: Nəsiminin dövrü və həyatı. XV əsrin sonunda hürufiliyin canlanması. Nəsimi tərəfindən hürufilik ideyasının propaqanda edilməsi. Hürufiliyin fəlsəfi və ictimai kökləri. Nəsimi yaradıcılığında İslam dininə qarşı protest. Bu protestin tarixi yolu. Nəsimi şeirlərinin xüsusiyyətləri. Onun ədəbiyyat tarixində rolu. Nəsiminin dili (2 saat). Ey əzəli can ilə cananımız. (2 saat) Sonrakı illərə aid dərslilərdə şairin həyat və yaradıcılığı bu istiqamətdə işlənmiş, “Ağrımaz” qəzəli seçim edilmişdir. 1945-ci ildə F. Qasımzadənin tərtibatı ilə hazırlanmış orta məktəbin 8-ci sinfi üçün Ədəbiyyat müntəxəbatında şairin “Ey əzəli can ilə cananımız”, “Dilbəra, mən səndən ayrı ömrü canı neylərəm?”, “Məsnəvi (ixtisarla)” və “Sığmazam” əsərləri salınmışdır.

1949-cu ildə 8-ci sinifdə tədris olunan “Ədəbiyyat müntəxəbatı” dərsliyinə şairin ancaq qəzəlləri salınmışdır. Bu ondan irəli gəlir ki, həmin illərdə klassik ədəbiyyata, qəzələ və muğam sənətinə maraq artdığı üçün bu qəzəllərə geniş yer ayrılmışdır.

1955-ci ildə F. Qasımzadənin tərtibatında “Orta məktəbin 8-ci sinfi üçün Ədəbiyyat müntəxəbatı”nda Nəsiminin “Dil bazarçısı” və “Ağrımaz” qəzəlləri ərəb-fars dilində keçən sözlərin lüğəti ilə birgə verilir.

Nəsimi humanist şairdir. Onun bütün şeirləri insanı ilahiləşdirməyə, ucaltmağa xidmət edir. Şairin yaradıcılığının poetikası, ideyası və bədii-estetik cəhətləri, onun ruhunun azadlığından, cəsarətindən, həqiqətyönlüyündən, qorxmazlığından irəli gəlirdi ki, bu da orta əsrlərdə talançılığın bütün sahələrdə tüğyan etdiyi bir vaxtda nadanlığa, cəhalətə qarşı “ənəlhəq” üsyanı idi. “Dil bazarçısı” qəzəlinin öyrədilməsi uşaq və yeniyetmələri düşünmək, müstəqil fikir söyləmək, yalana, saxtakarlığa, haqsızlığa, qaragüruha qarşı cəsarətlə çıxmaq məqsədi daşıyırdı.

Araşdırmalar göstərir ki, XX əsrin I yarım-illiyində İ. Nəsimi yaradıcılığına xüsusi önəm verildiyi, onun həyat yolu geniş tədris olunduğu halda, sonrakı on-on beş il ərzində “Ədəbiyyat” dərslilərinə ancaq dövrünün qısa xülasəsi verilir. O da “XIII-XVI əsr Azərbaycan ədəbiyyatı” bölməsində səhifə yarım təqdim olunur.

1960-cı illərin dərslilərinə İ. Nəsimi yaradıcılığına çox səthi toxunulmuşdur. 1960-cı illərdə 8-9-cu sinif dərslilərinə yalnız “Sığmazam” qəzəli izahsız olaraq salınmışdır. Bu da

həmin illərdə ədəbiyyatın tədrisinə siyasi-ideoloji nəzarətin güclənməsi ilə bağlı idi.

Həsiyə. 1959-cu ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi vəzifəsinə seçilən Vəli Axundovun Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövr – 1959-cu ilin iyulundan 1969-cu ilin iyulunadək – Sovet İttifaqının, o cümlədən Azərbaycanın həyatında çox gərgin və mürəkkəb bir dövr olub. O zaman Stalinin ölümündən sonra Xruşşovun hakimiyyəti dövründə Sovet İttifaqının həyatında çoxlu dəyişikliklər baş vermişdir. Bu siyasi hadisələr, təbii olaraq, təhsilin təşkilinə, tədrisinə də təsir edirdi.

1963-cü ildə Nəsiminin həyat və yaradıcılığı proqramından tamamilə çıxarılmışdır. 1964-cü ilin 9-cu sinif “Ədəbiyyat” dərslində eynilə 1960-cı ildəki kimi, iki səhifəyə qədər məlumatla kifayətlənmişdir. (*Ədəbiyyat. 1964, s.47-48*). 1965-ci ilin 9-cu sinif “Ədəbiyyat” dərslində yenə də orta dövr klassik şairləri tədris olunub. Təəssüf ki, burada da şairin irsinin öyrənilməsinə yer verilməmişdir.

1969-cu ilin 8-ci sinif “Ədəbiyyat müntəxəbatı”na şairin iki qəzəli salınmış [s.192-193] və 1971, 1973, 1977-ci illərdə bu proqram eynilə saxlanmışdır. Hətta 1981-ci ildə proqramda dəyişiklik edilsə də, yenə də “Dil bazarçısı” və “Ağrımaz” qəzəlləri proqrama daxil edilmişdir.

Bütün bu əsərlər mədəniyyət ocaqlarında, televiziya və radiolarda, qəzet və jurnallarda, eyni zamanda, məktəblərdə təbliğ olunurdu. 1980-ci ilin birinci yarısında Nəsiminin irsi dərslərdə nisbətən çox əks olunmağa, şairin həyat və yaradıcılığı daha geniş tədris olunmağa başlamışdır. 1984-cü ilin 8-ci sinif “Ədəbiyyat” dərslində Nəsiminin həyat və yaradıcılığı ilə yanaşı, onun ictimai, fəlsəfi qəzəlləri təhlil olunur, dilinin bədii xüsusiyyətləri, əsərlərində işlənən Azərbaycan-türk sözləri nəzərə çatdırılmaqla şairin həyat və yaradıcılığına 12 səhifə yer verilir.

Nəsimidən bəhs edən tədqiqatçılar, onu Azərbaycan ədəbi dil tarixində böyük islahatçı kimi təqdim edirlər. Nəsimi nəinki “islahatçı”dır, hətta ədəbi-bədii dilimizin norma və prinsiplərini, gələcək inkişaf perspektivlərini görüb müəyyənləşdirən və bunu ölməz sənət əsərləri ilə əməli şəkildə həyata keçirən nadir şəxsiyyətdir.

1980-ci illərdə Nəsimi yaradıcılığı bəzi kiçik fərqlərlə tədris olunmuşdur. Belə ki, 1982-ci il VI-X siniflər üçün “Ədəbiyyat” fənni proqramında

Nəsiminin dövrü, həyat və yaradıcılığı, lirikası, yaradıcılığında mütərəqqi ictimai motivlər, “Məndə sığar iki cahan...” qəzəli, şeirdə ifadə olunan sosial-siyasi fikir, şairin məğrurluğu, insana verdiyi yüksək qiymət, şeirdə bədii ifadə vasitələri kimi məsələlər, həmçinin “Ağrımaz” qəzəli və onun şairin həyatı ilə bağlılığı, şeirdə lirik qəhrəmanlara məxsus mərdlik, mübarizlik, ideya mətinliyi, dili və vəznə kimi məsələlərin tədrisi qabardılır. Sinifdənkənar oxu üçün isə şairin 5-6 şeirinin oxusu və şair Qabilin “Nəsimi” poemasının öyrənilməsi nəzərdə tutulur.

H. Araslı və H. Eyvazovun tərtib etdikləri 8-ci sinif “Ədəbiyyat” dərsləri yenidən işlənmiş və təkmilləşdirilmiş Nəsiminin hərtərəfli öyrənilməsi məqsədilə 14 səhifə yer ayrılmışdır. Nəsiminin insan, insan ləyaqətinə, onun qüdrətinə yüksək inamı tərənnüm edilmişdir.

Nəsimi hələ təbiətşünaslığın inkişaf etmədiyi bir zamanda dünya, kainat, təbiət haqqında fikirlərini şeirlərində açıqlamışdır. Nəsimiyə görə “mən” həyatdır, gözəllikdir, kainatdır, bəşəriyyətin taleyidir. Kainatın sirləri insanda gizlidir. Məs:

*Sərvə bənzətdim boyun, şövq ilə dirçəldi göyə,
İndi baxsan, tüm ağaclardan ucadır, sevgilim.*
(4, s.23)

Bu beytdə şair insanla təbiəti eyniləşdirib. İnsanla sərv ağacını eyni müstəvidə görən Nəsimi hər bir canlının mədh olunmağa layiq olduğunu demək istəyir. Sevilmək, tərif olunmaq, xoş söz eşitmək insanın həm cismən, həm ruhən, həm də işində, əməlində yüksəlməsinə şərait yaradır.

Müstəqillik illərindən başlayaraq, Nəsiminin həyat və yaradıcılığı daha dərinə öyrənilməyə başlanmışdır. Məlum olmuşdur ki, İslamdan sonrakı dövrdə Şamaxıda böyük mədəniyyət mərkəzləri, məktəb, mədrəsə, bütün Şərqə səs salan şeir və musiqi məclisləri fəaliyyət göstərmişdi. Burada mövcud olan zəngin ictimai və şəxsi kitabxana mühitindən bəhrələnən şair Şamaxının Məlhəm kəndində Xaqani Şirvaninin əmisi – alim və həkim Kafiəddin tərəfindən yaradılmış Dar-üş-şəfa tibb Akademiyasında təhsil almışdır. Amma nə Sovet dövrü, nə də müasir məktəb dərslərində Nəsiminin həyatı bu cür dəqiqliklə verilməmişdir. Bu, ya Nəsimi irsinin lazımı qədər tədqiq olunmaması səbəbilə, ya da

dövrün siyasi durumu həqiqətin üzə çıxmağına imkan verməməsi səbəbilə ola bilərdi.

Azərbaycanda təhsilin məqsəd və vəzifələrinə aid rəsmi tələblərdə qeyd olunur ki, hər hansı bir mövzunu öyrətmək üçün mövzunun təfərrüatlarına enmək, dərsin gedişində ardıcılığı qorumaq lazımdır. Belə ki, müəllim hədəfi müəyyənləşdirməli, ona çatmağın ən uyğun yollarını, metodlarını və vasitələrini təyin etməlidir. X-XI siniflərdə şairin həyat və yaradıcılığının öyrədilməsində gözlənilən məqsəd şairin yaşadığı dövrlə, keçdiyi ömür yolu ilə şagirdləri tanış etməli, onun bədii yaradıcılığına maraq oymalı, əsərlərinə sevgi aşılamalı, dərsliyə salınan və ya əlavə oxu üçün vacib olan əsərlərinin öyrənilməsinə stimül yaratmalıdır.

Günümüzdə təhsil standartlarının, kurikulumların strateji hədəflərindən biri də məktəbdə şagirdlərin fiziki və əqli inkişafını üzə çıxarmaq, sosiallaşmasını təmin etmək, yaradıcılıq qabiliyyətlərinin səviyyəsini aşkarlamaq, eləcə də onlara həyatı bilik və bacarıqları, davranış qaydalarını, etik normaları aşılamaqdır. Bu qayda və normalara şagirdlərdə olan müsbət xüsusiyyətlərin vurğulanması, yaxşı əməllərinin mədh olunması da daxildir. Bu, eyni zamanda, öyrətmək və öyrənmək qaydalarına öz müsbət təsirini göstərir. İ.A. Mollayev yazır: *“XIV əsr Azərbaycan mədəniyyəti və fəlsəfi fikrinin poeziyası və pedaqoji fikir salnaməsinin, elm və əxlaqın ən görkəmli korifeylərindən biri də, yaşadığı əsrin cəhalət qaranlığına nur çiləyib onu şölələndirən İmadəddin Nəsimi Şirvanidir.”* (6, s.202)

Nəsiminin Azərbaycan türkcəsində şeirlərinin dili zənginliyinə və sadə xalq dilinə yaxınlığı ilə seçilir. Nəsiminin rübailəri və tuyuqları Azərbaycan xalq şeiri nümunələrinə, bayatılara çox yaxındır. Eyni zamanda həmin nümunələrdə təbiət təsvirləri, tərbiyəvi əhəmiyyət kəsb edən fikirlər, müəllimə, ümumiyyətlə, böyüklərə olan hörmət və ehtiram tərənnümü olunur. Bu cür nümunələrin orta məktəb dərsliklərinə salınması həm təhsilin, tədrisin səviyyəsinin yüksəldilməsinə, həm də gənclərin təlim-tərbiyəsinin inkişafına, onların gələcək perspektivlərinə təsir göstərən amillərdəndir.

Nəsimi şeirinin ana dilində tərəqqisi sonrakı dövrlər üçün Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafı üçün zəmin yaratmışdır. *“Nəsiminin əsərlərində ana dili, əlifba, tədris, təlim, təhsil, nitq,*

dil, söz və s. haqqında qiymətli fikirlər çoxdur. Nəsiminin özünəqədərki sələflərindən fərqləndirən cəhətlərdən birisi də onun Azərbaycan dilində yazması, bu dilə üstünlük verməsi və ana dilində yaratdığı əsərlərindəki novatorluğudur. Nəsimiyə qədər dərsliklər, kitablar ərəb və fars dillərində, XIX əsrdən etibarən, tək-tək hallar istisna olmaqla ana dilində yazılırdı.” (5, s.111)

Müstəqillik dövründə “Orta dövr Azərbaycan ədəbiyyatı” başlığı ilə Nəsiminin həyatı 7-9-cu siniflərdə çox geniş şəkildə tədris olunur. 1990-cı illərin ədəbiyyat dərsliklərindəki dolğun məlumatlardan artıq Azərbaycan gəncliyi Nəsiminin, dövrünün hikmət, məntiq, tarix, nücum, fiqh, təbiətşünaslıq və s. elmlərini mənimsədiyini, Yaxın və Orta Şərqi elmi və fəlsəfi irsinə yaxından bələd olduğunu bilir. Şairin öz elminin, ilhamının və sözünün gücünə əsaslanaraq həyatda gördüyü haqsızlıqlara, ədalətsizliklərə, qeyri-insani əməllərə qarşı çıxmaq üçün çıxış yolu axtardığını, onun insanları yenidən tərbiyə edən bir fəlsəfi sistem yaratmaq arzusunda olduğunu öyrənir.

1994-cü ildə N. Araslıının müəllifi olduğu “Orta ümumtəhsil məktəblərinin VII sinfi üçün Ədəbiyyat dərsliyi”ndə Nəsiminin həyatı haqqında yığcam şəkildə bir səhifəlik məlumat verilir. Dərsliyə şairin yaradıcılığından iki qəzəl - “Ağrımaz” və “Neylərəm” qəzəlləri daxil edilmişdir. “Ağrımaz” qəzəli şərh edilmiş, “Suallar və tapşırıqlar” verilmiş, qəzəl janrının öyrədilməsi üçün nümunə gətirilmişdir.

1998-ci ildə Ə. Səfərli və X. Yusiflinin müəllifliyi ilə hazırlanan 9-cu sinfin “Ədəbiyyat” dərsliyində Nəsimi haqqında aşağıdakı ardıcılıqla geniş məlumat verilir: Nəsiminin ədəbi kimliyi; Dövrü; Hürufilik; Həyatı; Yaradıcılığı; “Sığmazam” qəzəli (geniş şərh); Şeirin bədii xüsusiyyətləri; “Dilbərə, mən səndən ayrı...” (geniş şərh). Nəsiminin yaradıcılığı sadəcə qeyd edilən iki qəzəl olmaqla - “Ağrımaz” qəzəli 8-ci sinif ədəbiyyat dərsliyində, “Sığmazam” qəzəli isə 10-cu sinif ədəbiyyat dərsliyində tədris olunur.

2015-ci ildə nəşr olunan 8-ci sinif “Ədəbiyyat” dərsliyində “Ağrımaz” qəzəlinin məzmunu haqqında şagirdlərə suallar və tapşırıqlar verilir.

Hazırda Nəsimi yaradıcılığı 8-ci sinif “Ədəbiyyat” dərsliyində eynilə tədris olunur. Nəsiminin həyatı və ideoloji görüşləri haqqında

dəqiq məlumat almayan orta məktəb şagirdləri onun əsərlərinin anlamını dərk etməyə bilirlər. Buna görə də, onlara şairin yaradıcılığından öncə həyatı, dövrü və görüşlərinin öyrədilməsi məqsədəuyğundur. Dərsliklərdəki bir neçə qəzəl, əlbəttə ki, Nəsimi yaradıcılığını öyrənmək üçün yetərli deyildir.

Orta ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyatın kurikulumunun tələblərinə əsasən tədrisdə xüsusi keyfiyyətlər, həyatı bacarıqlar aşılacaq amillərə üstünlük verilməsi tələb olunur. Professor P. Əliyev qeyd edir ki, V-IX siniflərdə ədəbiyyat fənnindən şagirdlərin ümumi təlim nəticələri müəyyənləşdirilərkən həyatı bacarıqlar əsas götürülür. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil konsepsiyasında verilən bacarıqlar klassik şeirin tədrisində də nəzərə alınır. Yəni şagird klassik şeir nümunəsinin məzmunundan irəli gələn məna çalarına uyğun şeiri ifadəli oxumağı bacarır, mətni bədii, emosional cəhətdən qiymətləndirən sözlərin mənasını izah edir, müxtəlif janrlarda yazılmış mətnlər üzərində sərbəst işləyir, onlarda ifadə olunmuş əsas ideyanı şərh edir, mətni məzmununa uyğun hissələrə ayırır və müvafiq plan tərtib edir. (3, s.23)

X sinifdə Nəsimi mövzusunun tədrisi zamanı Nəsiminin ədəbiyyat tariximizdə rolu, onun həyat və yaradıcılığına xas xüsusiyyətlər, bədii irsinin əhəmiyyəti və s. kimi məsələlərə xüsusi diqqət yetirilir. Bununla yanaşı, çox təəssüflər

olsun ki, məktəblərdə Nəsimi şeirlərindən nümunələrə aid praktik problemlərlə bağlı sistemli iş planı hazırlanmışdır. Bəlkə də bu sahədə həm metodik, həm də bədii ədəbiyyat çatışmır. Halbuki Nəsimi irsinin tədqiqi şairin şeirlərinin orta məktəblərdə sistemli iş aparmağa imkan verir.

Problemin aktuallığı. Son illər Nəsiminin həyatı daha dərinə öyrənilir, yaradıcılığı elmi və bədii cəhətdən daha geniş tədqiq olunur. Son iki ildə Nəsiminin İran, İraq, Suriya, Türkiyə və digər ölkələrin arxivlərində saxlanılan irsi araşdırılır və ərəb, fars, Anadolu türkcəsindən ana dilinə tərcümə edilir. Belə ki, dərsliklərdən başqa əlavə oxu materialları, şairin yeni qəzəllərinin tərcüməsi, şərh, Nəsimi yaradıcılığı haqqında yazılanlar imkan verir ki, şagirdlər Nəsimi irsini daha dərinə öyrənsinlər.

Problemin elmi yeniliyi. Müstəqillik illərindən öncəki dövrlərdə klassik ədəbiyyatımıza, ana dilində olan əsərlərin təbliğinə, İslam dininin, o cümlədən digər dini cərəyanların ədəbiyyatda əks etdirilməsinə qadağalar qoyulmuş, belə əsərlər işıqlandırılmamışdır. Hazırda isə İslam dininə baxış dəyişilmiş, ölkəmizdə beynəlxalq tolerantlıq və multikulturalizm, dini etiqad azadlığı yaranmışdır. Bu səbəbdən məzmununda dini məsələlərin də yer aldığı Nəsimi yaradıcılığının tədqiqi, tədrisi və təbliği xeyli artmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Nəsiminin vətənpərvər şeirləri – tuyuqları, təbiət şeirləri, millimənəvi dəyərlərin təbliğində rol oynayacaq məsnəviləri vardır. Bunlar sistemli şəkildə araşdırılaraq ədəbiyyat dərsliklərində və ya əlavə dərslik olaraq praktik işlərdə istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat:

1. Araslı H. Fədakar şair (İmadəddin Nəsimi).- Bakı: EA AzF nəşriyyatı, -1942.
2. Babayev Y. Anadilli Azərbaycan ədəbiyyatının təşəkkülü və epik şeirin inkişafı (XIII-XIV əsrlər). -Bakı: ADPU, -2008, -128s.
3. Əliyev P.B. Orta ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan klassik şeir nümunələrinin tədrisinin nəzəri və praktik problemləri. Avtoreferat. -2010, -54s.
4. İmadəddin Nəsimi - 40 qəzəl. –Bakı: Qanun nəşriyyatı, -2019, -128s. (Fars dilindən tərcümə: Dalğa Xatınoğlu. Tərtibçi: Nəzərova Adilə Həsən qızı)
5. Qafarova S., Gərayzadə E. Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi tarixi. Dərs vəsaiti. – Bakı: Mütərcim, -2010, -136s.
6. Mollayev İ.A. Orta əsr Azərbaycan mütəfəkkirləri təlim-tərbiyə haqqında. – Bakı: Maarif nəşriyyatı, -1996, -304s.

E-mail: adile1970@mail.ru

Rəyçilər: ped. ü. elm. dok., prof. **A.N. Abbasov**

ped. ü. fəls. dok., dos. **A.X. Hacıyev**

Redaksiyaya daxil olub: 14.02.2022.